

ՀՀ ՊՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՄԱՄԻՋԱՆՅԱՆ ՀԱՅԿ ՌՈՒԲԵՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

ԻԳ. 00. 02 «Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ, միջազգային
հարաբերություններ» մասնագիտությամբ
քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման
ատենախոսության սեղմագիր

ԵՐԵՎԱՆ 2018

Ատենախոսության թեման հաստատվել է **ՀՀ պետական կառավարման
ակադեմիայում:**

Գիտական ղեկավար՝ քաղաքական գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր **Մ.Մ. Մարգարյան**

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝ քաղաքական. գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր **Ա. Ա.Մարգարով**

քաղաքական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ **Կ. Ա. Գալոյան**

Առաջատար կազմակերպություն՝ **Երևանի պետական համալսարան**

Ատենախոսության պաշտպանությունը տեղի կունենա 2018 թվականի
մայիսի 11-ին, ժամը 16.00-ին, ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական
համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՎ-ի «Քաղաքագիտություն» 056 մասնագիտական
խորհրդի նիստում:

Մասնագիտական խորհրդի հասցեն՝ ՀՀ, Երևան – 0037, Կ.Ուլենցու փողոց
56/6:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2018 թվականի ապրիլի 11-ին:

056 մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,
հոգեբանական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ՝

 2. Դ. Ասատրյան

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի արդիականությունը: Հետազոտության թեմայի ընտրությունը կապված է ընթացիկ քաղաքական գործընթացների վրա ազդել ձգտող քաղաքացիների՝ քաղաքական գործունեության ակտիվության աստիճանի աճի հետ: Ներկայումս քաղաքական համակարգի գործունեության վրա, քաղաքական ինստիտուտների ձևավորման և, ի վերջո, քաղաքական որոշումների ընդունման ու կատարման գործընթացում երիտասարդության ազդեցության զգալի աճ է դիտվում: Ժամանակակից քաղաքական գործընթացներում երիտասարդության ներգրավվածության աճով պայմանավորված արդիական են դառնում երտասարդների քաղաքական սոցիալականացման հիմնախնդիրների քաղաքագիտական ուսումնասիրումը, այդ ներգրավման պատճառների, ձևերի և մեխանիզմների բացահատումը:

Քաղաքական պրակտիկան ցույց է տալիս, որ գլոբալ աշխարհում ռազմավարական և քաղաքական առավելություններ ունենալու են այն պետությունները, որոնք կկարողանան արդյունավետ կերպով ներգրավել և զարգացնել երիտասարդության նորարարական ներուժը: Ուստի հետազոտության թեման արդիական է դարձնում երիտասարդական քաղաքականության այն վեկտորների որոշումը, որոնք ուղղված են ժամանակակից երիտասարդության ստեղծագործական ներուժի զարգացմանը, կատարելագործմանն ու քաղաքական կյանքում ներդրմանը:

Այսօր Հայաստանում երիտասարդների համար լայն հնարավորություններ են բացված ինչպես քաղաքական, այնպես էլ հանրային կյանքի ոլորտներում, ինչը կարող է լինել երիտասարդության և քաղաքական իշխանության միջև գործընկերային հարաբերությունների զարգացման գրավականը և պայման դառնալ հասարակության ու պետության կայունության և զարգացման համար: Հետևաբար, կարևոր է դառնում ուսումնասիրել այն հարցերը, որոնք նվիրված են ժամանակակից քաղաքական գործընթացներում երիտասարդության դերի ըմբռնմանը, ապա նրա քաղաքական ակտիվության ձևերի և բովանդակության ուսումնասիրությանը, պետական երիտասարդական քաղաքականության իրականացման մեխանիզմների և երիտասարդների՝ ՀՀ-ում քաղաքական գործընթացներում մասնակցության ինստիտուտների գործունեության բարելավմանը:

Հայաստանի Հանրապետությունում, ժողովրդավարական անցումից համախմբում քաղաքական գործընթացի մարտահրավերներով պայմանավորված, անհրաժեշտություն է առաջացել վերաարժեքավորելու երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման գործընթացում: Այս համատեքստում դիտարկելով

գործընթացի քաղաքակրթական, սոցիալ-հոգեբանական, քաղաքատնտեսական և աշխարհաքաղաքական բազմաչափության հաշվառմամբ անհրաժեշտ է նաև ուսումնասիրել երիտասարդների դերը որպես քաղաքական սոցիալականացման դերակատարի, սուբյեկտի:

Դիտարկելով երիտասարդությանը որպես նոր արժեհամակարգի կրող և տարածող՝ կարող ենք պնդել, որ հենց երիտասարդության ակտիվ դերակատարմամբ են հաստատվելու քաղաքականության մեջ համագործակցության մշակույթի, ինչպես նաև հասարակության մասնակցային մշակույթի տարրերը: Երիտասարդությունը, ստանալով մրցունակ կրթություն, տիրապետելով ժամանակակից ՏՀՏ գործիքներին և բաց լինելով նորարարական գաղափարների համար, կարող է հաստատել քաղաքական հաղորդակցության նոր չափանիշներ, ինչպես նաև որոշիչ դեր ունենալ ժողովրդավարության զարգացման գործում:

Ուսումնասիրության օբյեկտը: Հետազոտության օբյեկտն է երիտասարդությունը՝ որպես հատուկ սոցիալ-ժողովրդագրական խումբ և քաղաքական գործընթացների դերակատար:

Ուսումնասիրության առարկան: Երիտասարդության տեղն ու դերը ՀՀ անցումից համախմբում քաղաքական գործընթացում. քաղաքական սոցիալականացման ուղիները և հիմնախնդիրները ՀՀ-ում:

Գիտական մշակվածության աստիճանը: Հայաստանում բնակչության որոշակի խմբերի քաղաքական և քաղաքացիական ակտիվության, ինչպես նաև այդ մասնակցության կոնկրետ ձևերի, քաղաքացիական հասարակության կայացման գործում երիտասարդության դերի մասին հետազոտություններ իրականացվել են Երիտասարդական հետազոտությունների ինստիտուտի, Քաղաքական և սոցիոլոգիական խորհրդատվությունների ինստիտուտի, ԵԱՀԿ-ի և ՄԱԿ-ի երևանյան գրասենյակների, ինչպես նաև մի շարք այլ կազմակերպությունների և վերլուծաբանների կողմից:

Անհատին քաղաքականության մեջ ներգրավելու մոտիվների ուսումնասիրության հարցում նշանակալի հետազոտական ներդրում են կատարել Ա.Մասլոուի, Դ. Իսթոնի, Ֆ. Գրիշթեյնի, Է. Դյուրկեյմի, Ս. Գիդենսի, Գ.Մյուրերի, Ֆ. Ֆոմինայայի, Կ. Մայնհեյմի, Գ.Պուշկարյովայի, Կ. Փոփերի, Ս. Իկոննիկովայի, Վ.Դոբրինինի¹ և այլոց կողմից:

Քաղաքացիական, մասնավորապես, քաղաքական մասնակցության տեսության այնպիսի հասկացությունների, ինչպիսիք են՝ «քաղաքացիական ներգրավվածություն», «քաղաքական ակտիվությունը», «քաղաքական մասնակցու-

¹ Институциональная политология: Современный институционализм и политическая трансформация России / Под ред. С В . Патрушева. - М., 2006; 147 с

թյան» գործարկումը իրականացրել են Գ.Ալմոնդը և այլոք: Երիտասարդության մասնակցության հիմնախնդիրները տարբեր ժամանակակից քաղաքական ինստիտուտներում դիտարկել է Ա.Ի.Սոլովյովը²:

Երիտասարդության քաղաքական ակտիվության երևույթի իմաստավորումը քաղաքական գործընթացում ի սկզբանե նախաձեռնել են քաղաքագիտության տարբեր ուղղություններ՝ կառուցվածքային ֆունկցիոնալիզմ (Տ. Պարսոնս, Ռ. Մերտոն և այլք), բիհեյվիորիզմ (Գ. Լասվել և Չ. Մերիամ), համակարգային մոտեցում (Դ. Իստոն, Գ. Ալմոնդ, Ն. Լուման, Կ. Դոյջ) ինստիտուցիոնալիզմ և նեոինստիտուցիոնալիզմ (Պ. Հոլլ, Ռ. Թեյլոր և այլոք), կոնֆլիկտաբանություն, (Ռ. Դարենդորֆ, Լ. Կոզեր և այլք) ներկայացնող գիտնականներ:³

Երիտասարդության քաղաքական մասնակցության ասպեկտները մոդեռնիզացման գործընթացներում գրավում են ժամանակակից քաղաքագետների (Ռ. Ինգլիարթ, Օ'Դոնել, Ռ. Դալ, Յ. Հաբերմաս, Ա. Ս.Պանարին, Վ. Ի. Պանտին և ուրիշներ)⁴ ուշադրությունը:

Այսօր կառավարության, գիտական, երիտասարդության շրջանակներում լայնորեն քննարկվում է երիտասարդական պառլամենտարիզմի թեման, որը դարձել է գիտական հետազոտությունների առարկա:

Խնդրի մշակվածության աստիճանի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ո՛չ ժամանակակից հայրենական, ո՛չ էլ ժամանակակից արտասահմանյան գրականության մեջ երիտասարդ սերնդի դերի միանշանակ գնահատականը արտաքին քաղաքական գործընթացներում ներկայացված չէ: Ի դեպ, հետազոտողների մեծ մասը դիտարկում է խնդրի միայն առանձին ասպեկտներ, իսկ քաղաքական ոլորտում երիտասարդության քաղաքացիական մասնակցությանը հատկացվող ուշադրությունը, ի վերջո, ակնհայտորեն անբավարար է: Այժմ անհրաժեշտություն է ծագել այնպիսի համակարգային բնույթի ուսումնասիրությանների, որոնք կարող են մեկնաբանել երիտասարդության քաղաքական մասնակցությունը անցումից համախմբում քաղաքական գործընթացում: Ուստի անհրաժեշտություն է առաջանում կատարել միջդիսցիպլինար վերլուծություն, որը

² Соловьев А.И. Политическая коммуникация: к проблеме теоретической идентификации // Полис. - 2002. - No3. - С. 5-7.

³ Социологическая энциклопедия. В 2 т. - М., 2003. - Т. 1. - С. 674-675; Т. 2. - С. 534-537.

⁴ Политическая энциклопедия. В 2 т. Т. 1. - М., 2000. - С. 727-728.

թոյլ կտա վերհանել երիտասարդների քաղաքական սոցիալականացման օրինաչափություններն ու առանձնահատկությունները:

Ատենախոսության շրջանականերում ուսումնասիրվել են նաև Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը, երիտասարդական քաղաքականության ոլորտում գործունեությունը կարգավորող օրենսդրական ակտերը, ՀՀ Նախագահի ուղերձները և ելույթները, ՀՀ երիտասարդական պետական հայեցակարգը, սոցիոլոգիական հետազոտությունները (Երիտասարդական հետազոտությունների ինստիտուտի, Քաղաքական և սոցիոլոգիական խորհրդատվությունների ինստիտուտի և այլոց), հետազոտողների փորձագիտական գնահատականները, լրատվամիջոցների հրապարակումները ինտերնետային կայքերում, Երիտասարդական խորհրդարանի և այլ երիտասարդական ինքնակառավարման կազմակերպման համակարգերի ստեղծման և շահագործման փորձ ունեցող երիտասարդական կազմակերպությունների կանոնակարգերը, ՀՀ ԱԺ գիտության, կրթության, մշակույթի և երիտասարդության հարցերով մշտական հանձնաժողովին կից գործող Երիտասարդական Խորհրդարանի որոշումները և ելույթները և այլն: Ուսումնասիրության ընթացքում համակողմանիորեն ուսումնասիրվել է երիտասարդության սոցիալականացման միջազգային փորձը:

Վերլուծվել են մի շարք սոցիոլոգիական հետազոտություններ, որոնք թոյլ են տվել հաստատել, թե ինչպես է արտացոլվում երիտասարդների մասնակցությունը ժամանակակից քաղաքական գործընթացում: Մեր կողմից իրականացվել են նաև մի շարք սոցիոլոգիական հարցումներ, որոնք վերհանել են հարատև կրթության և երիտասարդների քաղաքական սոցիալականացման կապը: Որպես դիտարկման առարկա ընտրվել է ՀՀ «Անդրանիկ Մարգարյան» քաղաքական դպրոցի առաջին և երկրորդ հոսքերի ընդունելությունը և ուսումնական գործընթացը:

Հետազոտության հիմնական նպատակներն ու խնդիրները.

- վերհանել երիտասարդության դերը ՀՀ քաղաքական գործընթացում և բացահայտել նրա քաղաքական ակտիվության զարգացման միտումներն ու հնարավորությունները:

- բացահայտել ՀՀ քաղաքական գործընթացում երիտասարդության՝ որպես ակտոր գործելու պայմանները,

- ուսումնասիրել երիտասարդության դերն ու տեղը ՀՀ էվոլյուցիոն արդիականացման գործընթացներում,

- բացահայտել երիտասարդության ընտրական վարքագծի ձևավորման վրա ազդող գործոնները,

- հիմնավորել, որ երիտասարդական պառլամենտարիզմը երիտասարդությանը քաղաքական գործընթացում ներգրավվածության նորարարական ձևերից է,

- բացահայտել երիտասարդական քաղաքական շարժումների նշանակությունը ժամանակակից Հայաստանի քաղաքական զարգացման մեջ,

- հիմնավորել, որ քաղաքական կրթության ինստիտուտը իշխանության և երիտասարդության ներկայացուցիչների փոխադարձ հարաբերություններ են, ինչպես նաև անմիջական քաղաքական սոցիալականացման միջոց:

Ատենախոսության տեսական և մեթոդաբանական հիմքը:

Հետազոտության հիմքում դրված է նեոինստիտուցիոնալ մոտեցումը, որը թույլ է տալիս բացահայտել երիտասարդության դերն ու կարևորությունը քաղաքականսոցիալականացման գործընթացում: Նշված մոտեցումը լրացվել է վարքաբանական մոտեցմամբ (Գ. Լասուել, Չ.Մերիամ և ուրիշներ⁵⁶), ինչը թույլ է տվել առանձնակի նշել երիտասարդության մասնակցության օրինաչափությունները քաղաքականսոցիալականացման գործընթացում:

Երիտասարդության քաղաքական ակտիվության վերլուծության ժամանակ կիրառվել է համեմատական մոտեցում (Գ. Ալմոնդ, Զ.Փաուել, Կ.Ստրոմ և ուրիշներ)⁷, որը թույլ է տալիս բացահայտել սոցիալականացման էական հատկանիշները, ուսումնասիրել նրա փոխկապակցվածությունը քաղաքացիության ինստիտուտի, սահմանադրականության և մասնակցային ժողովրդավարության հետ:

Աշխատանքում օգտագործվում է դիալեկտիկական մեթոդը, որի շնորհիվ հաջողվել է վերլուծել երիտասարդության սոցիալ-քաղաքական ակտիվության առանձնահատկությունը քաղաքական գործընթացի այլ դերակատարների հետ իր առաջադեմ զարգացման և փոխազդեցության մեջ:

Ատենախոսության շրջանակներում իրականացվել է բովանդակային վերլուծություն, դեպքերի ուսումնասիրություններ (քեյս-սթադիներ), ինչպես նաև օգտագործել է իրադարձային վերլուծության տարրեր: Այս տիրույթներում հաջողվել է եզրակացնել, որ ՀՀ-ում անցումից համախմբում գործընթացում և անցման, և համախմբման գերակա դերակատարը եղել և մնում է երիտասարդությունը:

⁵ Lasswell G. D. The analysis of political behavior. L., 1947, p 168.

⁶ Мерриам Ч. Новые аспекты политики // Антология мировой политической мысли. В 5 т. - Т. 2. Зарубежная политическая мысль. XX век. - М., 1997, 642 с.

⁷ Алмонд Г. Сравнительная политология сегодня. Мировой обзор / Г. Алмонд, Дж. Пауэлл, К. Стром, Р. Далтон. - М., 2002, 537 с.

Հատուկ կարևորված են ՀՀ երիտասարդության նախաձեռնած զանգվածային ակցիաները՝ ցույցեր, երթեր ու պիկետներ: Բովանդակային վերլուծության մեթոդը օգտագործվել է երիտասարդական խորհրդարանական շարժումների իրավական հիմքի, ինչպես նաև կուսակցական քաղաքական դպրոցների ուսումնական ծրագրերի ուսումնասիրության ժամանակ: Նախադեպային մեթոդը թույլ է տվել բացահայտել երիտասարդական ոչ քաղաքական շարժումների զարգացման օրինաչափությունները՝ որպես երիտասարդության քաղաքական ակտիվության նոր ինստիտուտ արդի Հայաստանում:

Գիտական նորույթը. Քաղաքական գործընթացներում երիտասարդների մասնակցության մշտադիտարկման, հետազոտման և համեմատական վերլուծության արդյունքում մշակվել են երիտասարդության քաղաքական շարժառիթավորման եղանակները և քաղաքական սոցիալականացման մակարդակի բարձրացման գործնական ուղիները.

- ամփոփվել են տեսական հասկացությունները, որոնք նկարագրում են երիտասարդության դերը քաղաքական գործընթացներում և հայտնաբերվել են ժամանակակից քաղաքական գործընթացում երիտասարդության՝ ակտոր դառնալու պայմանները,

- սահմանված են ժամանակակից Հայաստանում արդիականացման գործընթացի փուլերը և հիմնավորված է երիտասարդության դերը այդ փուլերում,

- ընդգծված են այն գործոնները, որոնք ազդում են երիտասարդության ընտրական վարքագծի վրա, և ապացուցված է, որ երիտասարդների մասնակցությունն ընտրական քաղաքական գործընթացում կախված է նրանց սոցիալական և քաղաքական շահերի ներկայացման կազմակերպման ոչ ինստիտուցիոնալ և ինստիտուցիոնալ ձևերից,

- բացահայտված է երիտասարդական խորհրդարանի դերը՝ որպես երիտասարդության ընտրական ակտիվության զարգացման մեխանիզմ և նոր քաղաքական էլիտայի հավաքագրմանը նպաստող գործիք,

- բերված է երիտասարդական քաղաքական կազմակերպությունների և քաղաքական շարժումների փոխակերպման հրամայականները և երիտասարդների քաղաքական սոցիալականացման ոչ ինստիտուցիոնալ եղանակները,

- ուսումնասիրված է երիտասարդների հոգևոր արժեհամակարգի ազդեցությունը քաղաքական սոցիալականացման վրա,

- տեսական ուսումնասիրությունների և մի շարք եղանակներով իրականացված հետազոտությունների արդյունքների հիման վրա ապացուցված է, որ բարձր կրթական մակարդակ ունեցող անձինք և այն անձինք, որոնք

հետաքրքրված են հարատև կրթության ստացմամբ, առավել ակտիվ են քաղաքական գործընթացներում,

- հիմնավորված է, որ քաղաքական կրթությունը, և քաղաքական դպրոցը մասնավորապես՝ որպես Հայաստանում երիտասարդների և քաղաքական իշխանության փոխգործակցության ինստիտուցիոնալ ձև, երիտասարդական քաղաքական նորարարության մշակման վերլուծության և փորձարկման եղանակ:

- ապացուցվել է, որ կրթական ծրագրերը կարող են ծառայել որպես երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման միջոց քաղաքական կուսակցությունների համար՝ ապահովելով երիտասարդության մասնակցությունը քաղաքական գործընթացներին:

Աշխատանքի տեսական և կիրառական նշանակությունը կայանում է «երիտասարդական քաղաքականություն», «երիտասարդություն», «անցումային երիտասարդություն» կատեգորիաների բովանդակության և նրանց ինստիտուցիոնալ հատկանիշների ճշգրտման, ինչպես նաև երիտասարդական քաղաքական ակտիվության ինստիտուցիոնալացված ձևերի ռազմավարության բովանդակության և նպատակակետի հստակեցման մեջ: Որպես տեսական նշանակություն կարող է դիտարկվել նաև կրթության և քաղաքական սոցիալականացման կապի քննարկումը:

Որոշ թեզեր հստակեցնում են երիտասարդական քաղաքականության տեսական և մեթոդական հիմքերը: Ընդհանրացումները, որոնք կատարված են ուսումնասիրության մեջ, կարող են ներառել երիտասարդական քաղաքականության տեսական հայեցակարգեր, ինչպես նաև սոցիալական և քաղաքական հարաբերությունների ոլորտում ռեակտիվ և ակտիվ քաղաքականության դոկտրինը:

Ատենախոսական հետազոտության գործնական նշանակությունը այն է, որ դրա նյութերը և եզրակացությունները կարող են կիրառվել քաղաքական կուսակցությունների կողմից իրականացվող երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման աշխատանքներում, պետական երիտասարդական քաղաքականության հայեցակարգի կատարելագործման և հետագա մշակման, ժամանակակից կազմակերպությունների գործունեության և քաղաքացիական հասարակության կառուցվածքային բաղադրիչների, երիտասարդության քաղաքական մասնակցության ազգային մոդելի մշակման, ռազմահայրենասիրական դաստիարակության կազմակերպման գործում:

Հետազոտության արդյունքները կարող են օգտակար լինել Հայաստանի պետական իշխանական մարմինների և քաղաքացիական հասարակության կառույցների (ինչպիսիք են երիտասարդական հասարակական կազմակերպու-

թյուններն ու շարժումները, ուսանողական խորհուրդները) միջև հարաբերությունների օպտիմալացման հարցում:

Ատենախոսական հետազոտության նյութերը կարող են օգտագործվել այնպիսի հատուկ դասընթացների նախապատրաստման համար, ինչպիսիք են «Պետական երիտասարդական քաղաքականությունը», «Երիտասարդական պառլամենտարիզմը Հայաստանի Հանրապետությունում» և «Կուսակցական քաղաքական դպրոցներ:

Պաշտպանությանը ներկայացվող թեզի հիմնական դրույթները.

1. Երիտասարդությունը հատուկ սոցիալական և տարիքային խումբ է, որին բնորոշ են դեռ չձևավորված համոզմունքները. մաքսիմալիզմը, աննշան կենսական դետերմինիստիկ փորձը, արժեքները և հետաքրքրությունները, ինչը պայմանավորված է ժամանակակից հասարակության կողմից հստակ սոցիալական ընդունելի դերերի բացակայությամբ, սոցիալական և քաղաքական կյանքում վարվելաձևերի օրինակների ինվերսիայով: Երիտասարդության ժամանակակից քաղաքական գործընթացի ակտորի փոխակերպման պայմանները կապված են քաղաքական ռեժիմի տեսակի հետ, բուն քաղաքական գործընթացի ձևի և փուլի հետ, կախված են պետական պաշտոնական կառույցներին ՋԼՄ-ների հաշվետվողականության աստիճանից, սոցիալ-քաղաքական կյանքում տեղեկատվական բաղադրիչի զարգացման մակարդակից, «սպառողական հասարակության» իդեալների տարածվածության աստիճանից և կրթական մակարդակից:

2. Հայաստանի ժամանակակից քաղաքական տարածության մեջ նկատվում է արդիականացման մի քանի «ալիք», որոնց հիմքում են բուն արդիականացման բնույթի, վեկտորի, ռեսուրսների, ակտորների և առարկայի տարբեր պատկերացումները: Եթե առաջին« ալիքը» կապված էր երիտասարդությանը քաղաքականացնելու, քաղաքական ակտիվության և քաղաքական փորձի զանգվածային ինստիտուցիոնալացման հետ, ապա, ժամանակի ընթացքում կատարվում է երիտասարդության ապաքաղաքականացում, նրա ապաքաղաքականությունն արտահայտվում է նրան քաղաքացիական ակտիվության ոչ ինստիտուցիոնալ ձևերում ներգրավմամբ, ոչ այնքան քաղաքական, որքան նեղ սոցիալական խնդիրներ լուծելու ճանապարհին երիտասարդական ներուժը «շահադիտական-կուսակցական» նպատակներով օգտագործելու մեջ:

3. Հայաստանյան ընտրական քաղաքական գործընթացում երիտասարդության մասնակցության վրա ներգործում են. սեփական կենսափորձը, միջանձնային հաղորդակցումը, հասարակական և քաղաքական ինստիտուտները, ՋԼՄ-ները և կապի միջոցները, սոցիալական շերտավորումը, երիտասարդների սոցիալ-քաղաքական հետաքրքրությունների ինստիտուցիոնալ և ոչ ինստիտու-

ցիոնալ ներկայացման ձևերի առկայությունը, բուն ընտրական գործընթացի փուլը, իրենց իշխանական ներուժը իրականացնել ձգտող քաղաքական ուժերի առջև ծառայած մարտահրավերները տվյալ փուլում:

4. Երիտասարդության պառլամենտարիզմը, որը վերաբերում է երիտասարդությանը քաղաքական գործընթացներին ներգրավելու ինստիտուցիոնալացված ձևերին, նպաստում է երկրում քաղաքական կյանքի ժողովրդավարացմանը, հասարակական ինքնակառավարման մեխանիզմների զարգացմանը, քաղաքական մրցակցության աճին, քաղաքական վերնախավի և առաջնորդների ձևավորմանը:

5. Երիտասարդների ընդգրկումը քաղաքական կյանքի այս կամ այն ձևերում սահմանափակվում է քաղաքական իշխանության հետ տեղեկատվության անմիջական փոխանակման ուղիների ամբողջական բացակայությամբ, կամ մինիմիզացմամբ, ինչը նպաստում է երիտասարդության քաղաքական մասնակցության ոչ ինստիտուցիոնալացված ձևերի աճին:

6. Կրթական ցենզի բարձրացումը հանգեցնում է երիտասարդների քաղաքական սոցիալականացման մակարդակի բարձրացմանը:

7. Քաղաքական դպրոցները ոչ միայն հարատև կրթության միջոց են, այլև ծառայում են որպես երիտասարդական և քաղաքական իշխանության երկխոսության յուրահատուկ ձև, հարթակ, որի հիմքի վրա ձևավորվում են գործունեության գաղափարախոսությունը, հայրենասիրությունը, հանդուրժողականությունը, ընդհանուր պատմության, և էթնո-մշակութային և կրոնական արժեքների հանդեպ հարգանքը, կատարվում է քաղաքական ակտիվիստների մոբիլիզացումը, քաղաքական առաջնորդների հավաքագրումը, նոր էլիտայի ձևավորումը, նոր սոցիալական և քաղաքական նախագծերի ստեղծումը:

Ատենախոսության փորձաքննությունը: Ատենախոսության փորձաքննությունը իրականացվել է ՀՀ Պետական կառավարման ակադեմիայում, ՀՀ ԱԺ գիտության, կրթության, մշակույթի և երիտասարդության հարցերով մշտական հանձնողովին կից գործող Երիտասարդական Խորհրդարանի, ՀՀԿ «Անդրանիկ Մարգարյան» քաղաքական դպրոցի և մի շարք այլ պետական և ոչ պետական կառույցների աշխատանքի կազմակերպման մեջ:

Հետազոտության հիմնական դրույթները և արդյունքները քննարկվել են շուրջ 10 գիտաժողովներում և սեմինար-քննարկումներում ՀՀ-ում և արտասահմանում:

Մշակված տվյալները կիրառվել են ՀՀԿ «Անդրանիկ Մարգարյան» քաղաքական դպրոցի ստեղծման և գործունեության, և ՀՀ երիտասարդական

պետական քաղաքականության 2018-2022 թվականների ռազմավարության մշակման մեջ: Առկա են ներդրման տեղեկանքներ:

Ատենախոսության հետազոտության հիմնական դրույթները արտացոլված են 8 գիտական հրապարակումներում:

Ատենախոսական հետազոտության ծավալն ու կառուցվածքը:

Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երկու գլխից, եզրակացությունից, գրականության ցանկից, որը բաղկացած է 106 անվանումներից: Թեզի ծավալը 161 էջ է:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածության մեջ հիմնավորվում է թեմայի արդիականությունը, բերվում է գրականության տեսություն, որոշվում են հետազոտության օբյեկտը և առարկան, ատենախոսական աշխատանքի նպատակն ու խնդիրները: Ներկայացվում են հետազոտության գիտական նորույթը, պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, ատենախոսության տեսական և կիրառական նշանակությունը:

Ատենախոսության՝ **«Երիտասարդությունը որպես անցումից համախմբում քաղաքական գործընթացների դերակատար»** վերտառությամբ առաջին գլուխը, որը բաղկացած է չորս ենթավերնագրերից, նվիրված է անցումից համախմբում փոխակերպումը իրականացնող հասարակությունների քաղաքական գործընթացներում երիտասարդության դերակատարման վերլուծությանը:

Առաջին՝ **««Սոցիալականացում» եզրույթի արժեքային բազմաչափությունը»** ենթագլխում տրվում է նշված եզրույթի մեկնումը ըստ բիհևյորիզմի, նեոբիհևյորիզմի, նեոֆրոյդիզմի և մի շարք այլ դպրոցների ներկայացուցիչ գիտնականների: Համակողմանիորեն քննարկվում է նաև «քաղաքական սոցիալականացում» հասկացության բազմաչափությունը: Ներկայացվում են անձի զարգացման փուլերը: Ենթագլխում ուսումնասիրված են նաև ընտանիքի, դպրոցի և մի շարք այլ ինստիտուտների դերակատարումը անձի քաղաքական սոցիալականացման գործում:

Երկրորդ՝ **«Երիտասարդությունը քաղաքական գործընթացների դերակատար. հայեցակարգային վերլուծություն»** ենթագլխում բերված են մի շարք քաղաքագետների աշխատությունների վերլուծություններ, որտեղ երիտասարդությունը դիտարկվում է որպես քաղաքական գործընթացների սուբյեկտ, այլ ոչ թե օբյեկտ: Ներկայացված են քաղաքագիտական տարբեր դպրոցների ներկայացուցիչների աշխատությունների ուսումնասիրությունները քաղաքական գործընթացների էության վերաբերյալ: Երիտասարդների դերակատարությունը ուսումնասիր-

վում է մասնավորապես քաղաքացիական հասարակություն-պետություն կապի համատեքստում: Ենթազլխում ներկայացված է նաև “երիտասարդություն” շահային խմբի կազմի համակողմանի ուսումնասիրությունը:

Երրորդ՝ **«Երիտասարդությունը արդիականացման գործընթացներում. քաղաքական վերլուծություն»** ենթազլխում ուսումնասիրվում է քաղաքական գործընթացների բազմաչափությունը և բազմազանությունը: Ուսումնասիրության առանձնակի շեշտադրումը դրված է արդիականացման գործընթացների վրա, քանի որ արդիականացումն ինքնին ազդում է բնակչության բոլոր հատվածների վրա, այդ թվում, և նույնիսկ ավելի շատ, երիտասարդության վրա, որը երկրների և տարածաշրջանի ապագա քաղաքական զարգացման համար իրական ներուժ ունի: Ներկայացված է արդիականացման քաղաքագիտական մեկնումը: Քննարկվում են երիտասարդական շարժումների տիպաբանությունը և դերակատարումը: Ենթազլխում փորձ է արվում երիտասարդությունը դիտարկել ոչ թե որպես տարիքային, այլ սոցիալական-հոգեբանական կատեգորիա:

Չորրորդ՝ **«Երիտասարդության մասնակցությունը ընտրական գործընթացում, մասնակցության ոչ ինստիտուցիոնալ և ինստիտուցիոնալ ասպեկտները»** ենթազլխում ներկայացված է մի շարք երկրներում տարբեր ժամանակաշրջաններում տեղի ունեցած ընտրական գործընթացներին երիտասարդության մասնակցության փորձը: Ներկայացված են այն հիմնական խնդիրները, որոնցով պայմանավորվում է ընտրություններին և հանրաքվեներին երիտասարդների մասնակցության կայուն շարժառիթների բացակայությունը: Համակողմանիորեն ուսումնասիրվում է ՋԼՄ-ների դերը երիտասարդության շրջանում ընտրական գործընթացների նկատմամբ հետաքրքրվածության բարձրացման գործում: Ենթազլխում քննարկվում են նաև երիտասարդների շահադրդման գործիքները:

Ատենախոսության երկրորդ՝ **«Երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման գործիքակազմը Հայաստանի Հանրապետությունում»** վերտառությամբ գլուխը, որը բաղկացած է երեք ենթազլխից, նվիրված է Հայաստանի Հանրապետությունում կիրառվող երիտասարդների քաղաքական սոցիալականացման եղանակներին:

Առաջին՝ **«Հոգևոր ընտրանու դերը քաղաքական սոցիալականացման գործընթացում»** ենթազլխում ուսումնասիրվում է անձի քաղաքական սոցիալականացման գործընթացում կրոնի դերակատարումը: Համակողմանիորեն ուսումնասիրելով «ապաաշխարհիկացում» եզրույթի քաղաքագիտական մեկնումը՝ փորձ է արվում ուսումնասիրել այդ համատեքստում որպես շահադրդման միջոց կրոնի դերը:

Երկրորդ՝ **«Կրթության դերը քաղաքական սոցիալականացման գործընթացում»** ենթազբախում ուսումնասիրվում է կրթության միջոցով երիտասարդի քաղաքական սոցիալականացման գործընթացի վրա ազդման ուղիները: Ենթազբախում ներկայացված են նաև անհատի կրթական մակարդակի և քաղաքական ակտիվության մակարդակի կապը ապացուցող սոցիոլոգիական մի շարք հարցումների տվյալներ, ըստ որոնց կարելի է եզրակացնել, որ կրթության մակարդակը փոխկապակցված է անհատի քաղաքացիական մշակույթին, իսկ 10-ից 9-ը դեպքերում ոչ ֆորմալ կրթությունը ենթադրում է վստահություն քաղաքական կառավարմանն ակտիվորեն մասնակցելու կարևորության վերաբերյալ: Ենթազբախում ներկայացված է նաև մեր կողմից մշակված համակարգչային ծրագրով իրականացրած սոցիոլոգիական հարցման արդյունքները, որոնք վեր են հանում անհատի գրագիտության և քաղաքական գործընթացներին մասնակցության ակտիվության կապը:

Երրորդ՝ **«Ժողովրդավարություն: Երիտասարդության դերը քաղաքական սոցիալականացման գործընթացում. Երիտասարդական շարժումներ»** ենթազբախում ուսումնասիրվել են բաց և փակ հասարակություններում երիտասարդության քաղաքական դերակատարման տարբերությունները: Ենթազբախում ներկայացված է նաև քաղաքական ընդդիմության բնորոշման չափորոշիչները: Ենթազբախում քննարկվում են նաև երիտասարդական շարժումների տեսակները և առանձնահատկությունները:

«Եզրակացություն» մատում ներկայացված են ատենախոսական հետազոտության արյունքում դուրս բերված ներքոբերյալ հիմնական հետևությունները.

1. Անցումից համախմբում կերպափոխվող հասարակության պայմաններում քաղաքական գործընթացներում խիստ ընգծվում է մի շարք քաղաքական ինստիտուտների դերը: Մասնավորապես երիտասարդությունը սույն գործընթացի գործուն ակտոր է՝ իրականացնելով ոչ միայն ուղղակի քաղաքական գործողություններ, այլ նաև աննուղակիորեն որպես սուբյեկտ և օբյեկտ ներգրավված լինելով հասարակության հարացույցի և արժեհամակարգի փոփոխության մեջ:
2. Երիտասարդության ժամանակակից քաղաքական գործընթացի ակտորի փոխակերպման պայմանները կապված են քաղաքական ռեժիմի տեսակի հետ, բուն քաղաքական գործընթացի ձևի և փուլի հետ, կախված են պետական պաշտոնական կառույցների ՋԼՄ-ների հաշվետվողականության աստիճանից, սոցիալ-քաղաքական կյանքին տեղեկատվական բաղադրիչի զարգացման մակարդակից, «սպառողական հասարակության» իդեալների տարածվածության աստիճանից և կրթական մակարդակից:

3. Հայաստանի ժամանակակից քաղաքական տարածության մեջ նկատվում է արդիականացման մի քանի «ալիք», որոնց հիմքում էին բուն արդիականացման բնույթի, վեկտորի, ռեսուրսների, ակտորների և առարկայի տարբեր պատկերացումները: Եթե առաջին «ալիքը» կապված էր երիտասարդությանը քաղաքականացնելու, քաղաքական ակտիվության և քաղաքական փորձի զանգվածային ինստիտուցիոնալացման հետ, ապա, ժամանակի ընթացքում կատարվում է երիտասարդության ապաքաղաքականացումը, նրա ապաքաղաքականությունը արտահայտվում է նրան քաղաքացիական ակտիվության ոչ ինստիտուցիոնալ ձևերին ներգրավելու մեջ, ոչ այնքան քաղաքական, որքան նեղ սոցիալական խնդիրներ լուծելու ճանապարհին երիտասարդական ներուժը «շահադիտական-կուսակցական» նպատակներով օգտագործելու մեջ:
4. Ամփոփելով տեսական հասկացությունները, որոնք նկարագրում են երիտասարդության դերը քաղաքական գործընթացներում՝ մենք հայտնաբերեցինք ժամանակակից քաղաքական գործընթացում երիտասարդության՝ ակտոր դառնալու պայմանները: Վերհանելով այն գործոնները, որոնք ազդում են երիտասարդության ընտրական վարքագծի վրա, եկանք այն եզրակացության, որ երիտասարդների մասնակցությունն ընտրական քաղաքական գործընթացում կախված է նրանց սոցիալական և քաղաքական շահերը ներկայացնելու կազմակերպման ոչ ինստիտուցիոնալ և ինստիտուցիոնալ ձևերից:
5. Ուսումնասիրելով երիտասարդների քաղաքական և հասարակական ակտիվությունը՝ եկանք այն եզրակացության, որ երիտասարդների քաղաքական սոցիալականացում իրականացող հիմնական ինստիտուցիոնալ կառույցները՝ քաղաքական կուսակցությունները, կարիք ունեն հարմարվելու արդի մարտահրավերներին՝ ներկայացնելով երիտասարդների շահադրդման և քաղաքական սոցիալականացման նոր միջոցներ: Երիտասարդների ընդգրկումը քաղաքական կյանքի այս կամ այն ձևերում սահմանափակվում է քաղաքական իշխանության հետ տեղեկատվության անմիջական փոխանակման ուղիների ամբողջական բացակայությամբ, կամ մինիմիզացմամբ, ինչը առաջացնում է երիտասարդության քաղաքական մասնակցության ոչ ինստիտուցիոնալացված ձևերի աճին:
6. Հաշվի առնելով շարունակական կրթության նկատմամբ երիտասարդների հետաքրքրության բարձր մակարդակը՝ կարող ենք փաստել, որ կրթությունը քաղաքական սոցիալականացման արդյունավետ գործիք է: Քաղաքական կրթությունը և քաղաքական դպրոցը մասնավորապես ի հայտ է գալիս որպես

Հայաստանում նոր ծագող երիտասարդների և քաղաքական իշխանության փոխգործակցության ինստիտուցիոնալ ձև, երիտասարդական քաղաքական նորարարության մշակման վերլուծության և փորձարկման եղանակ:

7. Տեսական ուսումնասիրությունների և մի շարք այլ եղանակներով իրականացված հետազոտությունների արդյունքների հիման վրա կարող ենք փաստել, որ բարձր կրթական մակարդակ ունեցող անձինք և այն անձինք, հետաքրքրված են հարատև կրթության ստացմամբ առավել ակտիվ են քաղաքական գործընթացներում: Քաղաքական դպրոցները, ոչ միայն հարատև կրթության միջոց են, այլ նաև ծառայում են երիտասարդական և քաղաքական իշխանության երկխոսության յուրահատուկ ձև, հարթակ, որի վրա ձևավորվում է գործողության գաղափարախոսությունը, հայրենասիրությունը, հանդուրժողականությունը, ընդհանուր պատմության և էթնոմշակութային և կրոնական արժեքների հանդեպ հարգանքը, կատարվում է քաղաքական ակտիվիստների մոբիլիզացումը, քաղաքական առաջնորդների հավաքագրումը, նոր էլիտայի ձևավորումը, նոր սոցիալական և քաղաքական նախագծերի ստեղծումը: Քաղաքական դպրոցների նպատակն է օգնել երիտասարդներին հասկանալ ժամանակակից Հայաստանի քաղաքական գործընթացների բնույթը և առանձնահատկությունները, սոցիալական և քաղաքական պրակտիկ ոլորտում ձեռք բերել փորձառություն:
8. Ուսումնասիրելով երիտասարդական քաղաքական կազմակերպությունների և քաղաքական շարժումների փոխակերպման հրամայականները և երիտասարդների քաղաքական սոցիալականացման ոչ ինստիտուցիոնալ եղանակները՝ կարող ենք փաստել, որ Երիտասարդական խորհրդարանները անհրաժեշտ է դիտարկել որպես երիտասարդության ընտրական ակտիվության զարգացման և նոր քաղաքական էլիտայի հավաքագրման մեխանիզմ: Երիտասարդության պառլամենտարիզմը, որպես երիտասարդությանը քաղաքական գործընթացներին ներգրավելու ինստիտուցիոնալացված ձև , նպաստում է երկրում քաղաքական կյանքի ժողովրդավարացմանը, հասարակական ինքնակառավարման մեխանիզմների զարգացմանը, քաղաքական մրցակցության աճին, քաղաքական վերնախավի և առաջնորդների ձևավորմանը:

Հետազոտության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի հետևյալ գիտական հոդվածներում.

1. Մամիջանյան Հ., Հոգևոր դասի ընտրանին որպես պետական կառավարման դերակատար.ապառաշխարհիկացում. Հանրային Կառավարում, Գիտատեղովի նյութեր, Հատուկ թողարկում, Երևան, N5, 2014, էջ 133-139:
2. Մամիջանյան Հ., Երիտասարդությունը քաղաքական արդիակա-նացման դերակատար. Հանրային Կառավարում, Երևան, N2, 2017, էջ 143-150:
3. Մամիջանյան Հ., Երիտասարդությունը որպես քաղաքական գործընթացի կառավարման դերակատար. Այլընտրանք. Երևան. N2. 2017, էջ 153-161:
4. Մամիջանյան Հ. Ռ., Եվրոպական երիտասարդական շարժումների դերը երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման մեջ: «Регион и мир», Ереван, 2017թ., էջ 35-40:
5. Мамиджян А., «Трактовка понятия «молодежь», «Государственное и муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика». Новосибирск: Издательство ЦРНС, 2017, с.140-146.
6. Мамиджян А. Р. Саргсян А. В. Роль непрерывного образования молодежи в процессе политической социализации. Человек и образование, Санкт-Петербург, с.116-121.
7. Մամիջանյան Հ., Ժողովրդավարական անցման ազդեցությունը քաղաքական համակարգերի վրա. Երիտասարդությունը որպես դերակատար: «Актуальные научные исследования в современном мире», Сборник научных трдов. Переяслав-Хмельницкий, ВЫПУСК 5(25) Часть 8 . 2017, ст. 120-127.
8. Մամիջանյան Հ., Բաց և փակ հասարակություններ, երիտասարդության դերը բաց հասարակություններում: «Актуальные научные исследования в современном мире», Сборник научных трдов. Переяслав-Хмельницкий, ВЫПУСК 5(25) Часть 8. 2017, с. 127-131.

МАМИДЖАНЫН АЙК РУБЕНОВИЧ

“ПРОБЛЕМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ МОЛОДЕЖИ В РА”

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – "Политические институты и процессы, международные отношения"

Защита состоится 11 мая 2018 года в 16:00 на заседании специализированного совета ВАК РА 056 "Политология" при Национальном исследовательском университете обороны МО РА (ул. К. Улнеци 56/6, 0037, г. Ереван, РА).

Резюме

Диссертационная работа на тему “Проблемы политической социализации молодежи в РА” посвящена исследованию роли молодежи как актора в политических процессах. В работе исследуются такие понятия, как "молодежная политика", "молодежь", "транзитная молодежь" и их институциональные особенности, а также институционализованные виды политической социализации молодежи.

Основной целью диссертационной работы является выявление роли молодежи в политических процессах РА, а также исследование возможности повышения уровня политической социализации.

Во **введении** приводится актуальность темы работы, обзор литературы, ставятся цель и задачи исследования. Представляются научная новизна, положения, выносимые на защиту, теоретическая и практическая значимость работы.

Первая глава, "**Молодежь как актор политического процесса перехода от транзита к консолидации**", предлагает изучение роли молодежи как актора в данном политическом процессе. В главе рассмотрены многомерность понятия "социализация" в контексте бихевиоризма, необихевиоризма, неофрейдизма и других научных школ. Рассматривается и понятие "политический процесс" с точки зрения ряда видных политологов. Также приведен подробный анализ статей и исследований, в которых молодежь рассматривается как субъект политических процессов. Исследована роль молодежи в процессе модернизации. В этой главе "молодежь" исследуется не как возрастная группа, а как социально-

психологическая категория. Автор в главе подвергает анализу роль молодежи в электоральных процессах. Изучены институциональные и неинституциональные методы участия молодежи в политических процессах. В главе рассмотрены методы мотивации молодежи для участия в электоральных процессах по средствам СМИ и не только.

Во второй главе, **"Инструментарий политической социализации молодежи в РА"**, представлены методы политической социализации молодежи в Армении. Проведены исследования роли духовных элит в политической социализации молодежи. Религия представлена в роли мотиватора для участия молодежи в политических процессах. В данной главе рассмотрена также роль образования в политической социализации молодежи. По средствам социологических опросов и применением разработанной для данного исследования компьютерной программы выявлена прямая связь между уровнем образованности и желанием участвовать в политических процессах. Так в 9-и из 10-и случаев наличие неформального образования означает желание участвовать в политических процессах в общем и в политическом управлении в частности. Приведена также типология молодежных движений.

Основные результаты исследования представлены в **Заключении**.

Теоретическая значимость работы заключается в выявлении теоретической базы молодежной политики. В диссертационном исследовании даны теоретические обобщения роли молодежи в политических процессах.

С точки зрения **практической значимости** результаты исследования могут быть использованы для коррекции политики государства по вопросам молодежи, а также формальными и неформальными организациями, целью которых является вовлечение молодежи в политические процессы.

HAYK RUBEN MAMIJANYAN

“THE PROBLEMS OF POLITICAL SOCIALIZATION OF THE YOUTH IN
THE RA”

PhD Dissertation in Political Science: Specialization 23.00.02 –
“Political Institutions and Processes, International Relations”.

The public defense of the dissertation will take place on May 11th, 2018
at 16:00 at the National Defense Research University MoD, RA, at the
HAC Specialization Chamber session (address 56/6 K.Ulnetsi str., 0037,
Yerevan, RA)

Abstract

The dissertation on the topic of “The problems of political socialization of the youth in the RA” studies the role of the youth as an actor in political processes. The research topic involves notions as “youth”, “youth policy”, “youth politics”, “transit youth” with their institutional specifics and institutionalized ways of political socialization as well.

The main purpose of dissertation is to identify the role of the youth in the political promesses of RA and to study possible ways to increase the level of political socialization of the youth.

The **Introduction** part of the dissertation identifies the relevance of the topic, it covers the literature review, and sets the main goals and objectives of the research. The contribution to the literature, scientific novelty, key findings, and the theoretical and practical significance of the dissertation are also presented.

The first chapter, "**The youth as an Actor of the Political Process from Transition to Consolidation**", offers a study of the role of the youth as an actor in this political process. The chapter deals with the multidimensionality of the concept of "socialization" in the context of behaviorism, neo-behaviorism, neofreudian and other scientific theories. The concept of the "political process" is also considered from the point of view of a number of prominent political scientists. In addition, a detailed analysis of articles and studies, in which young people are viewed as actors of political processes is

presented. The role of young people in the modernization process has been also studied. In the chapter "the youth" it is treated not as an age group, but as a socio-psychological category. The author in the chapter analyzes the role of the youth in electoral processes. Institutional and non-institutional methods of youth participation in political processes have been studied as well. The chapter considers the methods of motivating young people to participate in electoral processes using the media and other means.

In the second chapter, the "**Toolkit for the Political Socialization of the Youth in the Republic of Armenia**", the methods of political socialization of the youth in Armenia are presented. The studies of the role of spiritual elites in the political socialization of young people have been carried out. Religion is presented as a motivator for the youth participation in political processes. In this chapter, the role of education in the political socialization of young people is also considered. By means of sociological surveys and computer program developed for this study, a direct link between the level of education and the desire to participate in political processes was revealed. So in 9 out of 10 cases the presence of non-formal education means the desire to participate in political processes in general and in political management in particular. The typology of youth movements is also studied in the chapter two.

The key findings of the study are presented in the **Conclusion**.

The **theoretical significance** of the work is to identify the theoretical basis of youth politics. In the dissertation research, theoretical generalizations of the role of the youth in political processes are given.

From the point of **practical significance**, the results of the research can be used to develop the state policy on the youth issues, as well as formal and non-formal organizations whose purpose is to involve young people in political processes.

A handwritten signature in black ink, followed by the date '05/19' written in a similar cursive style. The signature is stylized and difficult to decipher, but appears to be a personal name.